

REFERÁTY

POMOC SOVĚTSKÉ LITERATURY V BOJI PROTI NÁBOŽENSKÝM PŘEDSUDKŮM

„Posléze bych chtěl ještě zvláště podtrhnouti jeden úkol Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, který se jeví jako velmi důležitý a který se týká boje proti náboženskému tmářství, proti náboženským pověrám, proti reakčnímu klerikálnímu smýšlení.“ Tak hovoří ministr Václav Kopecký o jednom z nejdůležitějších úkolů Společnosti. Závažnost tohoto úkolu vynikne, uvědomíme-li si, jakou úlohu hrají náboženské předsudky na příklad v dnešním boji o socialistickou vesnici nebo jaké procento dětí bylo přihlášeno na začátku tohoto školního roku do náboženství a pod.

Proto stojí před našimi vědeckými pracovníky velký úkol na poli protináboženské propagace. Naše práce je dnes o mnoho snazší, protože v ní můžeme čerpat z bohatých sovětských zkušeností. Vezměme některé z posledních prací sovětských autorů o náboženství.

P. Kolonickij: Marxismus-leninismus o náboženství — Praha 1952 — Malá knihovna Sovětské vědy.

Náboženství je jedna z forem společenského vědomí. Jeho kořeny neklví v nevědomosti (jak se domnívali na př. francouzští osvícenci); náboženství pramení z určitých materiálních podmínek života společnosti, je formou jejich odrazu, a to odrazem fantastickým (Engels). První náboženské představy mohly vzniknout až na tom stupni vývoje člověka, kdy lidské „myšlení bylo

schopno představivosti a vytváření více nebo méně složitých fantastických představ a pojmů“. (První náboženské představy vznikly asi před 100.000 lety, před tím asi 900.000 let žil člověk bez těchto představ.) Tím jsou vyvráceny teorie o vrozenosti viry v boha, o nábožnosti člověka od jeho prvopočátku.

Dále se zabývá P. Kolonickij kořeny náboženství. Tyto tkví v poslední instanci ve způsobu výroby. Na počátku vývoje lidské společnosti na základě primitivního způsobu výroby vzniká u lidí pocit bezmocnosti před přírodními silami, z něhož pak vyrůstají náboženské představy. Později přistupuje k tomu pocit bezmocnosti před společenskými silami. Základem pro něj je způsob výroby vykořisťovatelských řádů. Zákonem vývoje těchto společensko-ekonomických formací, projevující se jako neznámé, nepřekonatelné síly, dále krise, nezaměstnanost, války — to vše skýtá živnou půdu pro vznik a upevnění náboženských představ. Nadto všechny vykořisťovatelské třídy podporují tyto předsudky v zájmu své nadvlády a mobilisují k tomu účelu všechny své prostředky. Proto podstata náboženství zůstává stejná ve všech vykořisťovatelských společenských řádech, mění se jen jeho forma. V těchto základních skutečnostech je i obsažena odpověď na otázku, proč náboženství trvá tak dlouhá staletí.

V další části své práce hovoří P. Ko-

lonickij o reakční úloze náboženství ve vývoji společnosti, zvláště v třídním boji. Náboženství vždy sloužilo a slouží vykořisťovatelským třídám k upevnění jejich panství tím, že odvádí pozornost pracujících od třídního boje, od boje za vyšší společenský řád báčkorkami o rajsském životě na nebi, vštěpuje jim pocity pokory, podřízenosti, pasivity, bezmocnosti. Důkazy o reakční úloze náboženství dává na př. dnešní činnost Vatikánu. Klerikální reakce je jedním z nejvěrnějších sluhů amerického imperialismu. Výstižnou charakteristiku reakční úlohy náboženství podává Lenin: „Toho, kdo celý život pracuje a žije v bídě, náboženství učí pokoře a trpělivosti v pozemském životě, utěšujíc ho naději na odměnu v nebesích. A ty, kdo žijí z práce druhých, náboženství učí dobročinnosti v pozemském životě, nabízejíc jim velmi levné ospravedlnění celé jejich vykořisťovatelské existence a prodávajíc jim za přijatelnou cenu listky na nebeskou blaženost.“

Jak je tomu s náboženstvím v SSSR? V Sovětském svazu neexistují již příčiny, které náboženství vyvolávají. Bylo odstraněno vykořisťování člověka člověkem, krize a nezaměstnanost, je zabezpečeno neustálé stoupání hmotného a kulturního blahobytu pracujících, sovětský stát věnuje velké prostředky na výchovu ve vědeckém světovém názoru. Zůstávají však ještě faktory, které zpomalují proces překonávání náboženských předsudků nebo je ožívují. Mezi ně patří na př. vliv kapitalistického obklíčení, různé „rozmary“ přírody, které jsme ještě plně neovládli, hrozba války (na př. útrapy II. světové války způsobily oživení viry u některých lidí) a pod.

I když církev v SSSR jsou loyální v poměru k socialistickému státu, i když se církev aktivně účastní hnutí na obranu míru, přesto zůstává náboženství i v SSSR reakční ideologií, stojící v naprostém protikladu k vě-

deckému světovému názoru, ke komunistické morálce.

Přechod ke komunismu vyžaduje veliké zvýšení komunistického uvědomění pracujících. Náboženství brzdí tento proces, neboť stojí proti vědě, ochromuje aktivnost člověka, potlačuje touhu lidí ovládnout přírodní síly. Proto boj proti náboženským předsudkům je jedním z důležitých úkolů při přechodu ke komunismu.

Jak plnit tento úkol? Administrativních prostředků nelze použít. Takový postup by odporoval duchu sovětské ústavy; boj proti náboženství je podřízen úkolu upevnování morálně politické jednoty sovětské společnosti; používání administrativních prostředků, komandování a pod. by vedlo naopak k posílení náboženských předsudků a poškodilo by celou věc.

Proto je třeba bojovat ideovými prostředky, propagací vědeckých a politických poznatků. Zde je nutno dodat, že nejen osvětovou prací (jak říká P. Kolonickij), ale i komunistickou výchovou, získáním všech pracujících do aktivní účasti na výstavbě komunismu.

G. A. Gurév: Naučnyje predviděniija i religioznyje prorocestva. Moskva 1950, Pravda.

(Populární vědecká přednáška, vydaná sovětskou Společností v kolchozní serii; určena tedy především masám pracujících na venkově.)

V první části přednášky ukazuje G. A. Gurév, že v přírodě a společnosti vládne přirozená zákonitost věcí a jevů, a ne „boží vůle“, „prozřetelnost“, zázraky a pod. Věda nám říká, že v přírodě není nic náhodného, nýbrž že je vše podřízeno určitým zákonům. Věci a jevy jsou vzájemně podmíněny, mají své přirozené materiální příčiny. Zákonitosti přírody tkví ve věcech a jevech samých, nejsou dány odnikud shůry.

Poznání těchto zákonitostí, postihnutí tendencí vývoje umožňuje nám

v ě d r c k y p ř e d v í d a t. G. A. Gurěv uvádí na to mnoho příkladů: předpovědi zalmění slunce, předpověď existence planety (Neptun), Menděljeevova předpověď nových prvků atd. Totéž platí o oblasti věd společenských (i když zde je situace o to obtížnější, že do vývoje společnosti zasahuje vědomá činnost lidí): Marx a Engels o pádu kapitalismu a hlavních etapách vývoje komunismu, Lenin o I. světové válce, Stalin o II. světové válce atd.

Autor ukazuje na příkladu astrologie lživost pověrečných náboženských proroctví a předpovědí. Astrologie je založena na náboženské představě o vesmíru, která říká, že celý svět existuje jen pro člověka. G. A. Gurěv rozbirá původ astrologie, ukazuje na těsnou souvislost církve a astrologie a uvádí zajímavá fakta o úloze astrologie dnes v kapitalistických státech, zvláště v USA: na př. v USA je dnes na 30.000 astrologů, konají se i jejich sjezdy, vydávají časopisy, kalendáře a pod. Názorná ukázka, jak umirající buržoazii je potřebné nejružnější tmářství. Od astrologie není daleko k takovým pověrám, jakými jsou na př. víra ve znamení a různá věštění (černá kočka přeběhla přes cestu = neštěstí; potkat člověka s plným vědrem = úspěch, s prázdným vědrem = neúspěch). Sem patří i různé hádání z karet, z ruky, podle kostek a pod. Co je všem těmto pověrám společné a v čem je jejich nevědeckost? V tom, že místo souvislosti vnitřních, nutných, vyzdvihují souvislosti vnější, náhodné. Od uvedených „proroctví“ je třeba poněkud odlišit lidové proroctví, které mají svůj základ v dlouholeté zkušenosti lidí a které zpravidla více méně správně odrážejí určité přírodní zákonitosti. Je ovšem samozřejmé, že s těmito proroctvími nemůžeme už dnes naprosto vystačit. Už jen proto, že odrážejí skutečnost jen „více méně správně“.

Rovněž jiný přežitek, víra v osud, nemá své opodstatnění. Za kapita-

lismu je pro ni živná půda: krise, nezaměstnanost a pod. otřásají postavením člověka a vedou ke strachu o zítřek. V SSSR, v socialistické společnosti není už místa pro tyto přežitky, přežívají však ještě v hlavách zostalých lidí, brzdi postup vpřed ke komunismu, a proto je třeba proti nim houževnatě bojovat. I u nás se setkáváme s obdobnými přežitky, zejména na venkově (ale i ve městě): vykračování z domu pravou nohou, bílý kůň, kominik, Sibylina prorocství (na př. kolem r. 2000 má přijít nová potopa světa), „uřknutí“ atd. S tím se pojí víra v osud a odtud již není daleko na př. k nepochopení mezinárodní situace, k úvahám, že „války byly, jsou a budou“ atp.

Selkáme se často i s lidmi, kteří uznají, že některá církevní dogmata bijí do očí svou nesmyslností, budou souhlasit s tím, že svět vznikl asi přece jen z přirozených příčin, zkrátka, že vědecké objasnění jevů přírody je pravdivé, ale v oblasti morálky (a s tím i většinou v oblasti vývoje společnosti) si na náboženství „nedají ani sáhnout“. A pak uslyšíte na př. takovou odpověď od prvňáčkovy maminky na otázku, proč dala svého syna zapsat do náboženství: „Já ho jinak vychovat neumím a tam se aspoň naučí poslouchat, vždyť by byl z něho zpusťlik.“ Někteří si tedy myslí, že bez náboženské morálky není morálky vůbec, že bez náboženské morálky se nelze obejít.

Otázkami morálky zabývá se P. Kolonickij v práci *Moral' kommunističeskaja i moral' religioznaja*. Molodaja gvardija 1952.

V první části své práce odpovídá P. Kolonickij na otázku, co je to morálka. Před vznikem marxismu neexistoval vědecký pohled na morálku. Mravní normy byly považovány za něco „věhlického“, „nadhistorického“, „věčného“. Pouze velcí ruští revoluční demokrati udělali první krůčky na

správné cestě, ale teprve marxismus-leninismus podal vědecké objasnění otázek morálky. Ukázal, že morálka je jednou z forem společenského vědomí. Jsou to normy jednání lidí v jejich poměru ke společnosti a navzájem mezi sebou. Ve třídní společnosti byla morálka vždy třídní. Buržoasie vydává svou egoistickou morálku za všelidskou; v třídní společnosti však nemůže být takové morálky, teprve v beztřídní společnosti je možná skutečně všelidská morálka.

V kapitole „Náboženská morálka je morálkou otroctví a vykořisťování“ ukazuje P. K. na úlohu náboženské morálky v třídním boji. Bezmocnost a otročká pokora, jsou typické rysy náboženství, které proto plní funkce morálky vykořisťovatelských tříd. P. K. vyvrací pokrytecké tvrzení, že prý i náboženství chce štěstí lidí, že hlásá bratrství mezi nimi, soucit k nešťastným a chudým. Autor na to přílehavě odpovídá: „Vyzývat k bratrství v rámci vykořisťovatelské společnosti znamená klamat pracující, smiřovat je s jejich zotročovateli, a tak je odsuzovat k věčnému otroctví. Vyzývat k pomoci chudým a nechávat nedotknutými ty sociální základy, které odsuzují k bídě, znamená házet pracujícím písek do očí. Hlásat rovnost za panství vykořisťovatelů znamená ukolébávat vědomí pracujících, zasévat mezi ně prázdne a škodlivé iluze“ (str. 11). Z toho vyplývá závěr, že náboženství je hluboce nemorální.

P. Kolonickij vyvrací další lživé tvrzení, podle něhož prý je nutná víra v boha jako autoritu, před kterou by lidé cítili odpovědnost za své jednání. Autor ukazuje, že největší kontrolu nad jednáním člověka vykonává společnost sama a že mnoho lidí, jinak velmi zbožných, nedovoli si před ostatními lidmi různé přestupky, které jinak snadno činí, jsou-li v skrytu, „jen před tváří boha“. Zde vystupuje náboženství jako pramen lži a pokrytectví (Truman,

Churchill a v poslední době Eisenhower se velmi často odvolávají na nebe a boha; k tomu můžeme připojit ještě známou Hitlerovu „prozřetelnost“, „Gott mit uns“ atd.).

Být odpověden před bohem znamená nebýt odpověden nikomu. Morálka musí mít svůj pevný základ a tím je oddanost lidu, odpovědnost před ním a před dělnickou třídou. To bylo také základem příkladného mravního postoje Matrosova, Kosmoděmjanské, Koševého. A s tím nemají žádné „nebeské“ motivy nic společného.

V třetí kapitole hovoří P. K. o komunistické morálce jako morálce boje za beztřídní společnost. „Komunistická morálka, to jsou takové normy jednání lidí, které slouží zničení kapitalismu a vybudování komunismu.“ Komunistická morálka je morálkou boje za nastolení skutečného bratrství mezi lidmi, vede k aktivitě, pevné vůli a charakteru; je založena na odpovědnosti před lidem; mohutnou morální silou je sovětský patriotismus. Morálně politická jednota lidu, proletářský internacionalismus, obětavá práce na výstavbě socialistické společnosti, pečlivý vztah k společenskému vlastnictví, soudružská pomoc; — to jsou charakteristické rysy komunistické morálky.

V poslední části své práce zabývá se P. K. otázkami výchovy komunistické morálky a boje za překonání náboženských přežitků. Přechod ke komunismu vyžaduje zvýšené ideologické a výchovné práce. „Nyní již neběží jen o to, vychovat aktivní budovatele komunismu. Nastupuje ta historická doba, kdy se sovětský člověk má stát členem komunistické společnosti.“ Náboženské představy brzdí cestu ke komunismu. Náboženství podporuje vše staré, vše, co dožilo, je oporou všech kapitalistických přežitků, žije z nevědomosti, z nevyjasněných otázek.

Proto je třeba bojovat proti němu v vědeckou popularisaci. Tento prostředek však plně nestačí. Náboženství není jen projevem nevědomosti, ale i přežitkem buržoasní ideologie. Proto je třeba bojovat proti němu též komunistickou výchovou pracujících, získáním všech pracujících do aktivního boje za komunismus. (Komunistická výchova je pojem širší než vědecká popularisace.) S tím souvisí i odhalování prohnilé buržoasní ideologie, pavědeckých teorií a zvrhlé morálky imperialistické reakce.

*

Nerozlučnou a velmi důležitou součástí protináboženské propagace a šíření vědeckého světového názoru jsou přírodní vědy, vědecké objasnění původu země, člověka a různých přírodních jevů, dějiny bojů člověka za ovládnutí přírody. Propagace přírodovědeckých poznatků velmi účinně pomáhá vyhánět boha-stvořitele a boha-vládce z vývoje přírody a společnosti. A největší vědci velmi široce používají této zbraně, jejíž síla byla znovu potvrzena našimi zkušenostmi z obdobných přednáškových cyklů, pořádaných dříve Socialistickou akademií a nyní Společností pro šíření politických a vědeckých znalostí.

M. S. Pliseckij: Věda a náboženství o původu člověka. Rovnost 1952.

Z počátku ukazuje M. S. Pliseckij na různé legendy a pověsti o stvoření člověka, jež si často navzájem odporují a které odrážejí konec konců úroveň vývoje výrobních sil společnosti.

V dalších kapitolách se seznamujeme s těžkým a dlouhým bojem vědy o skutečné vědecké objasnění původu člověka.

Věda o člověku budovala na poznatech, vydobytých v průběhu staletí celými pokoleními vědců: období od starověku přes Linnéa, Lomonosova, Kaverzněva, Lamarcka, Bera,

Rulje přineslo tyto základní poznatky: příroda podléhá změnám, člověk je příbuzný se zvířaty, zvláště s opicemi, nižší živočichové se přeměňují ve vyšší. Taktó byla připravena půda pro veliké objevy Darwinovy, který prozkoumal spousty faktů a vědecky zdůvodnil evoluční teorii. V dalším rozvoji anthropologie zaujímají významné místo ruští přírodovědci A. P. Bogdanov, I. M. Sečenov a j.

Nyni již věda o člověku ukazuje na bohatém materiálu podobnosti mezi anthropoidními opicemi a lidmi; na základě bohatých nálezů od pithecanropa ke cromagnonci a neanderthal-skému dítěti z Tešik-Taše (Uzbekistan) byl nalezen spojovací článek mezi člověkem a opicemi. Nejnovější vědecké poznatky vyvracejí fašistické pavědecké teorie, které na základě překrucování významu nálezů chtěly „zdůvodňovat“ rasismus.

Vědecká fakta porážejí na hlavu náboženské výmysly o původu a vývoji člověka. Náboženství tvrdí na příklad, že člověk byl stvořen asi před 7000 lety, dále, že lidé v dávných dobách byli obry a měli delší věk než dnešní lidé. Věda naopak nezvratně dokazuje, že první lidé se objevili asi před milionem let, byli menší než dnešní lidé a dosahovali nižšího věku (na příklad neanderthalci asi 40—60 let).

V další části rozbírá M. S. P. významnou Engelsovu stat' „Podíl práce na polidštění opice“ a ukazuje, jak byl člověk vytvořen prací.

V poslední kapitole ukazuje autor na reakční a vykořisťovatelskou podstatu náboženství: buržoasní státní aparát je těsně spjat s církvemi, všem náboženským vyznáním, křesťanství, buddhismu, mohamedánství je společná pasivnost, heslo „neprotivit se zlu“ a pod. Reakční úloha náboženství vynikne na příkladech z dnešního kapitalistického světa: v USA je v některých státech zakázáno vyučovat darwinismu a jsou stanoveny tresty za „rouhání se“ Bibli;

konají se pokusy „vědecky“ zdůvodnit náboženství (na př. formální genetiky), objevují se nejrůznější tmáři, na př. Du Nouit (je nutno učinit z vědy oporu náboženství) nebo Donald Oliver („mythus je bohatší než naše věda“).

*

Významným pomocníkem v boji s náboženskými předsudky jsou předmarxističtí bojovní materialisté a atheisté. Proto též sovětská vědci čerpají z pokladnice svých bohatých materialistických a atheistických tradic, zvláště z revolučních demokratů.

V. I. Prokofjev: Atelzm D. I. Pisareva. Filosofskije zapiski III, 1950, str. 131-159.

Pisarev jako revoluční demokrat, nesmířitelný odpůrce carismu obrací boj proti náboženství, proti církvi — opoře samovlády, útlaku a vykořisťování. Základem jeho ateismu je materialismus. Jako bojovný materialista obrací svůj boj proti idealismu — filosofickému základu náboženství, tmářství, kněžourství a mystiky. O tom svědčí na příklad výstižný Pisarevův výrok: „Platonismus není filosofie, nýbrž náboženství.“

Pisarev zkoumá náboženství jako historický jev, bojuje proti teorii „věčnosti“ náboženského citění. Za hlavní příčinu vzniku náboženství pokládá bémocnost člověka v boji s přírodou (což vlastně samo je odvozené). Zkoumá vývoj náboženství od fetišismu k polytheismu a monotheismu a pokouší se je vysvětlit přirozenými příčinami. Pisarev zde ovšem vědecké vysvětlení nepodává, neboť mu v tom brání v podstatě idealistický názor na vývoj společnosti.

Podrobuje ostré kritice katolickou církev (musel se tak krýt před censurou, má ovšem na mysli i církev pravoslavnou a náboženství vůbec), papeže, duhovenstvo. Podle něho církevní obřady mají svou okázalostí oslepit nevědomé masy; odhaluje ničemnosti

církvě a odpustky, krvavou tvář křižáckých výprav, ukazuje církev jako nepřitele pokroku a vědy (inkvisice), odhaluje smysl spojenectví papežů s monarchy, hodnotí vysoko reformaci (ostře kritizuje přitom kalvinismus) a renesanci, zvláště za rozmach vědy, techniky, umění, ateismus, vysoko cení Kopernika a Galileia.

Velký je léz Pisarevův podíl na odhalení podstaty náboženské morálky. Základem Pisarevových ethických názorů je učení o t. zv. rozumném egoismu, pod nímž chápe osvobození osobnosti a možnost pro člověka užívat všeho pozemského blaha (ne tedy ráj na nebi). Cílem života je štěstí člověka, uspokojení všech jeho potřeb, osobní štěstí při tom je spojeno se štěstím druhých, se štěstím vlasti. Zároveň bojuje Pisarev proti egoismu vykořisťovatelských tříd, proti buržoasní teorii altruismu. Zajímavé jsou jeho poslehy o práci jako pranenu mravního života. Pisarev vystupuje ostře proti pokornosti, pasivitě, asketismu, proti porobění ženy; příčinu rozvratu rodiny vidí v majetkové nerovnosti a v bidě mas. Proto je třeba osvobodit pracující z poroby.

Tim všim stojí Pisarev ostře proti církvi, náboženské morálce, proti Comteově ethice a převyšuje o mnoho ethické názory francouzských materialistů XVIII. století a Feuerbacha. Přestože nedovedl dát vědecké objasnění třídní podstaty morálky, přestože v hodnocení mnoha jevů stál na chybných pozicích (vyplývají z jeho idealistického pohledu na dějiny), jsou jeho ethické názory pokrokové.

Je docela přirozené, že i Pisarev jako bojovný materialista a ateista obrací velkou pozornost k přírodním vědám, jejichž poslední výsledky jsou pro jeho ateismus velikou oporou. Pisarev určuje vědě velké poslání: sloužit lidu, být vědou demokratickou; bojuje i na tomto poli proti idealismu, na př. proti teorii „životní síly“. Pisarev je jed-

ním z horlivých a prvních propagátorů darwinismu, který je velkou zbraní proti náboženským mytům o stvoření světa a člověka.

V. I. Prokofjev: Ateizm ruských revolucijných demokratov. Pravda, Moskva 1950.

Tato práce má obdobnou osnovu jako stať o Pisarevovi, je jen rozšířena o Bělinského, Gercena, Černyševského a Dobroljubova. Zvláštní zmínky zaslouží Bělinského „Dopis Gogolovi“.

Bělinskij bojuje vášnivě proti Gogolovým názorům o nábožnosti ruského lidu a ukazuje, že ruský lid je v podstatě ateistický, není v něm pietismu a pasivnosti, kterou by mu chtěl připsat Gogol. Co říká ruský lid o ikoně? „Hodi se — modli se, nehodi se — hrnek jí přikryj.“ Dále odhaluje Bělinskij ruské duchovenstvo („Není pop pro všechny ruské lidi na Rusi ztělesněním obžerství, lakoty, patolizalství a nestoudnosti?“ „Většina našeho duchovenstva se vždy vyznačovala jen tlustými pupky, scholastickou pedanterií a barbarskou nevzdělaností.“), ukazuje, že pravoslavná církev byla vždy oporou knuty a vykofistování a služkou despotismu. Bělinskij ukazuje, že Gogolova „Vybraná místa z korespondence s přáteli“ jsou knihou, která ve jménu Krista a církve učí barbarského pána ždímat z poddaných více peněz, učí ho ještě více jim nadávat.“ A za to nazývá Gogola kazatelem „knuty, apoštolem nevědomosti, hlasatelem obskurantismu a tmářství.“

*

Z dalších prací sovětských autorů upozorňujeme na stať: **V. I. Prokofjev: O vědě a náboženství**, Osvěta, Praha 1952. — **V. A. Šišakov: Věda a náboženství o stavbě vesmíru**, Osvěta, Praha 1951 (s methodickými poznámkami, rozvedenými thesemi a seznamem vhodných diapositivů). — **D. I. Sidorov: Nauka i religija**, Molodaja

gvardija 1951. — **Oparin—Pliseckij: Věda a náboženství o vzniku života a člověka**, Osvěta, Praha 1952. — **G. M. Gak: O politice i morali kak formach soznanija a obščestvennych otnošenij**, Věstnik Moskovskogo Universiteta č. 3 — 1952. — **A. P. Gagarin: Proischožděnija i klassovaja suščnost' ranněgo christijanstva**, Věstnik Moskovskogo Universiteta č. 3 — 1952. (Tato stať má kapitoly: 1. Sociální kořeny raněho křesťanství, 2. Filosofičti a náboženšti předchůdci křesťanského světového názoru a křesťanské ethiky, 3. Původ mythu o Kristovi, 4. Reakční pokusy ztotožňovat evangelický „komunismus“ s teorií a praxí vědeckého socialismu.)

Dále upozorňujeme na sovětskou recenzi „Litěraturnaja naučno-ateističeskije tēmy“, otištěnou v 8. čísle (1952) časopisu „Sovětskaja kniga“, kde najdeme řadu cenných připomínek k theoretickým a methodickým otázkám proti náboženské propagace.

Nakonec jako dobrá pomůcka může nám posloužit výběrový seznam literatury na thema „Marxismus ja náboženství“, který nedávno vydala univerzitní knihovna v Brně. Je určena širšímu čtenářskému okruhu a obsahuje nejdůležitější práce na uvedené thema spolu s odkazy na díla klasiků marxismu-leninismu a překladem hesla „Náboženství“ z Krátkého filosofického slovníku. Seznam obsahuje bibliografii k těmto tematům: 1. Marxistický výklad náboženství. 2. Vznik, vývoj a zánik náboženství. 3. Věda a náboženství. 4. Poměr státu a strany k náboženství. 5. Vatikán ve světové politice. 6. Vatikán proti ČSR. 7. Církevní otázka v ČSR. 8. Poctiví věřící v boji za mir.

Důležitým základním měřítkem pro naši práci je Leninův článek „O významu bojovného materialismu“, v němž je ateistická propagace řazena mezi přední úkoly filosofů. Lenin zdůrazňuje nutnost vzbudit zájem u širo-

kých mas o tyto otázky. K tomu je třeba, říká Lenin, přinést bohatý a nejrozmanitější materiál, používat atheisticke literatury starší, zajišťovat a rozšiřovat atheisticke literaturu pro nejširší okruh čtenářů.

Sovětské vědci se řídí těmito Leninovými vůdčími pokyny a nutno si říci, že v tom zůstáváme za nimi hodně pozadu. Vždyť naše nová literatura na atheisticke temata je velmi skromná, nemluví na př. o otázkách komunistické morálky a pod. Nevyužili jsme doposud plně bohatého materiálu z našich dějin, z dějin české filosofie, málo

ještě najdeme publikací o vědě a náboženství.

Máme hodně překladové literatury sovětské na toto thema, což nám vydatně pomáhá. Bude teď třeba, abychom po jejím vzoru sami více psali o protináboženské tematice, zpracovávali materiál z našeho života a na základě dosavadních zkušeností, do hloubky, do šířky a zajímavě zpracovávali tyto otázky a dali své síly do služeb naší Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Tak nejlépe ukážeme, že se dovedeme dobře učit od sovětské vědy.

Lubomír Nový

MARXISTICKÁ STUDIA V CIZINĚ

„*Proti buržoazních i pravosocialistických falšifikátorů marxizmu*“ (Izd. inostr. lit., Moskva 1952) — tak zní název nového sborníku, který v redakci T. I. Ojzermana a I. S. Narského vyšel nedávno v SSSR. V knize jsou otištěny přeložené (a zkrácené) stať marxistických filosofů různých evropských zemí, které — jak píše oba redaktoři v úvodní stati — „jsou přesvědčivým svědectvím širokého rozšíření a ohromného vlivu marxisticko-leninské filosofické vědy...“, v jejímž světle „je zvláště zřejmá nejhlubší ideová krize současné buržoasie i její praviceově socialistické agentury, krize, která vyjadřuje nevyhnutelnost zániku kapitalistického řádu“.

Z knihy významného polského marxisty A. Schaffa „*Narodziny i rozvoj filozofii marksistowskiej*“ (Warszava 1950) je ve sborníku přeložena autorem nově upravená část, věnovaná kritice polského revisionismu konce 19. a počátku 20. století. Schaff tu kreslí filosofické profily polských falšifikátorů marxizmu, kteří působili v polské socialistické straně nebo se alespoň k ní přimykali, a při tom načrtává nejdůležitější etapy ve vývoji marxizmu na

polské půdě a jeho rozšíření v polském dělnickém hnutí. I když se hlavně obírá táborem pravice, přece neopominul ani levici a upozorňuje i na její chyby (zvl. u Rosy Luxemburgové), které byly pravici zneužity (na př. nihilismus v národní otázce v levici záminkou k šíření velkopolského šovinismu pravice a pod.). Přes některé nedostatky, které konstatují redaktoři sborníku (Schaff se na př. omezuje na výsloveně *filosofické* problémy, málo si všimá souvislosti mezi ruským a polským dělnickým hnutím), je stať závažným přínosem k dějinám marxizmu (k níž české pendant bohužel ještě nebylo vytvořeno!).

U nás svými ekonomickými pracemi známý německý marxista *Fred Oelssner* je ve sborníku zastoupen třetí hlavou knihy „*Der Marxismus der Gegenwart u. seine Kritiker*“ (Berlin 1952, III. vydání). Je to stať, která odhaluje a vyvrací současné kritiky a falšifikátory marxizmu v Německu, schumacherovce i buržoasní ideology. Na bohatém faktickém materiálu dokazuje Oelssner, jak všechno překrucování a „překonávání“ dialektického a historického materialismu, ekonomického učení marxizmu, theorie třídního boje a státu není než